

No és possible innovar sense indagar

M. Àngels Cifre Ruano

Representant Titular Institució Educativa Franciscanes

Laura Guillamón Colomé

Coordinadora Infantil i Primària, Franciscanes Poblenou

(Rebut 2020-09-12 / Acceptat 2020-11-03)

Resum

No és possible innovar sense indagar

La innovació educativa, entesa com a millora en el procés d'ensenyament i aprenentatge, està vinculada a l'anàlisi de qüestions del món docent. La institució educativa Franciscanes promou l'acció del canvi per a la millora educativa de les seves quatre escoles recorrent les fases de l'Espirall d'Indagació partint de la realitat particular de cada centre, la qual cosa permet recórrer itineraris de creixement docent respectant les especificitats i peculiaritats dels diferents contextos educatius. L'experiència viscuda i el camí de futur previst permet afirmar que incloure la indagació en la pràctica docent suposa una estratègia de superació cap a la millora contínua que origina certes en el mestre per a respondre als reptes educatius de segle XXI.

Paraules Clau: Innovació educativa, espiral d'indagació, comunitat d'indagació.

Abstract

It is not possible to innovate without inquiring

Educational innovation, understood as an improvement in the teaching and learning process, is linked to the analysis of issues in the teaching world. The Franciscan educational institution promotes the action of change for the educational improvement of its four schools through the phases of the Spiral of Inquiry based on the particular reality of each center, which allows to travel itineraries of teaching growth respecting the specificities and peculiarities of the different educational contexts. The lived experience and the path of the foreseen future allow to affirm that include the research in the educational practice supposes a strategy of overcoming towards the continuous improvement that originates certainties in teacher to answer to the educational challenges of 21st century.

Keywords: Educational innovation, inquiry spiral, inquiry community.

Introducció

Qui dia passa any empeny diu la dita popular i, en l'esdevenir dels dies, la manera en què inverteixes i organitzes la jornada escolar determina el respecte amb què abrades la dedicació docent quan ets professional de l'educació. Exercir la docència en el segle XXI exigeix un compromís exprés amb les necessitats de l'alumnat.

Des d'ensenyar a sumar i multiplicar, que a restar i dividir ja n'ensenyarà la vida... com a paradigma d'un temps passat a copsar que és justament la vida el que s'esdevé a

les nostres escoles, hi ha un recorregut pedagògic que avui malda per oferir la resposta adequada a la realitat de l'individu en formació.

Millorar la pràctica educativa suposa afavorir el procés d'ensenyament/aprenentatge, aconseguir-ho implica desplegar aquelles actuacions avalades per l'evidència de la millora que el rigor científic explica i condueix. D'aquesta manera la millora a l'aula resulta ser innovació educativa.

Així doncs, la innovació educativa i la indagació docent són un tàndem virtuós que proporciona evidències de millora ancorades en el coneixement científic. No és possible innovar sense indagar. La innovació educativa, entesa com a millora en la pràctica educativa, està vinculada a l'anàlisi de qüestions del món docent, a la recerca a les aules i a la investigació dels contextos escolars.

La professió docent del segle XXI s'exerceix en el que Zygmunt Bauman descrivia com a societat líquida, aquella que ha de gestionar la incertesa i la realitat constantment canviant. Aquestes circumstàncies exigeixen un paper proactiu del/ la docent, requereixen fonamentar la seva pràctica en raons científiques que guiïn la millora dels ensenyaments/aprenentatges que ell/ella origina com a agent educador a fi que desplegui actuacions de manera eficaç, arribant a la professionalització de la seva dedicació.

Context

En l'actualitat, la congregació Franciscanes ha iniciat el camí vers la unificació dels quatre centres que té a Poblenou, Sant Cugat, Universitat i Vilassar de Mar. El Pla estratègic per a la unificació va optar per començar a unificar la imatge corporativa, el logo i la projecció externa sabent que no era allò substancial, però sí allò que oferia una marca paraigua que unificava de manera visible externament els quatre centres.

La voluntat de deixar per a més endavant la part pedagògica, el vessant nuclear, obeïa a la necessitat de portar a terme una reflexió pedagògica que no significués una implementació homogènia de bones pràctiques als quatre territoris, sinó en la decisió d'iniciar una reflexió pedagògica fonamentada en veritats científiques i en evidències particulars de la realitat de cadascun dels quatre centres.

Coneguda l'eina de l'Espirall d'indagació, la vàrem utilitzar per identificar la necessitat de coneixement sobre la pròpia realitat docent de cada centre a fi de gestionar l'acció per al canvi de millora, recorrent a pràctiques educatives fonamentades i contextualitzades a la idiosincràsia de la comunitat educativa de cada territori de les quatre escoles.

Promoure la millora educativa partint de la realitat particular de cada centre permet recórrer itineraris de creixement docent respectant les especificitats i peculiaritats dels diferents contextos educatius, la qual cosa redunda en no oferir remeis estàndard que uniformitzin les dinàmiques.

Ans el contrari, allò que es valora com a adequat i afavoridor d'una millora a la pràctica educativa ho és perquè els agents generadors del canvi han evidenciat els avantatges de la mà de fonaments científics experienciats en la realitat susceptible de millora. D'aquesta manera l'avenç assolit és la millora concreta que satisfà una necessitat verificada i superada pels i per als protagonistes a qui havia de proporcionar benefici.

Les escoles Franciscanes Poblenou, Franciscanes Sant Cugat, Franciscanes Universitat i Franciscanes Vilassar de Mar, totes elles centenàries, tenen un ideari comú i unes característiques diferenciadores: ubicació diferenciada, una o dues línies per nivell acadèmic, diferents etapes educatives que imparteix, participació de les famílies heterogènia, origen i internacionalització singular de l'alumnat... la qual cosa posiciona cada centre en realitats, moments i tempos intransferibles que l'Espirall d'indagació permet acompanyar vers l'objectiu compartit de la millora educativa contínua dels seus centres com a resposta als reptes educatius del segle XXI.

Procés d'indagació realitzat

De la mà de l'esmentada eina, les quatre escoles Franciscanes ens proposem dur a terme canvis metodològics. Decidim passar a l'acció de manera fonamentada, amb una programació que paui la implementació controlada de les actuacions previstes.

Conscients que la innovació educativa cal basar-la en la indagació sistemàtica que aportí pràctiques educatives fonamentades per a una millora educativa, hem dedicat ja un curs acadèmic a fornir el coneixement compartit amb la formació realitzada per membres de la comunitat educativa Franciscanes sobre la innovació educativa que ha propiciat el Diploma d'especialització universitària sobre *Metodologies innovadores a l'escola* que imparteix Blanquerna.

Així doncs, el primer pas en la nostra planificació ha estat la formació conjunta de la mà d'una institució educativa que avala el coneixement. És del nostre interès repetir-hi la participació de membres de les escoles Franciscanes en noves edicions a fi que la formació sigui un estímul que acompanyi el camí iniciat.

Amb el coneixement adquirit dels docents que van participar de la formació, vàrem disposar la creació d'equips per a la reflexió pedagògica en els centres amb els següents objectius d'actuació:

Objectiu 1. Creació d'equips impulsors per a la indagació als centres de la congregació Franciscanes.

Objectiu 2. Creació d'una comunitat d'indagació de les quatre escoles de la congregació Franciscanes per inspirar els equips impulsors dels quatre centres a fi que, el coneixement compartit, arrelhi a la realitat diferenciada de cada escola.

Arribats a aquest punt, una reunió de Claustre fa possible compartir amb totes les persones integrants el camí realitzat i les accions programades. Permet, d'una banda,

oferir la participació dels docents proactius al canvi per fer créixer les dinàmiques d'indagació i de millora educativa futures i, d'una altra, permet també comunicar els resultats que durant el curs ha obtingut la comunitat indagadora del centre, el focus d'atenció que ha sorgit com a objectiu de millora i creixement al centre i també les evidències científiques que fonamenten les actuacions programades.

La programació de les escoles Franciscanes porta a terme tres línies d'actuació:

- Les comunitats indagadores fan recerca sobre el focus d'actuació escollit. Comparteixen el coneixement sobre el tema de recerca i les experiències inspiradores d'altres escoles que hi puguin contribuir en la indagació. Porten a l'aula les pràctiques didàctiques, les despleguen de manera conscient i fonamentada. Organitzen les dades de la recerca, les analitzen, consensuen acords i prenen decisions conjuntes per a accions futures.
- Les comunitats que desitgen iniciar pràctiques educatives d'innovació comencen l'Espirall d'indagació a fi de focalitzar un àmbit de coneixement i millora educativa. Prèviament ha estat necessari fer conèixer l'eina de l'Espirall d'indagació que permetrà iniciar la transformació educativa, per això els docents de la comunitat educativa que ja han iniciat la xarxa d'aprenentatge a l'escola comparteixen el coneixement durant les sessions de trobada per analitzar conjuntament la informació i sumar-se a les sessions quinzenals previstes per al seguiment de la indagació.
- Inici de la comunitat indagadora de Franciscanes formada per membres que ja han iniciat el procés d'innovació educativa a les quatre escoles.

S'habilita un temps setmanal per realitzar-ne el seguiment, la reflexió conjunta i pautar les accions oportunes.

Aglutinar les potencialitats del múscul docent dels quatre centres en comunitats d'aprenentatge permet transitar el desenvolupament professional amb uns objectius prioritaris:

- Liderar la cultura del canvi educatiu per afrontar els reptes de la realitat docent de les escoles Franciscanes i impulsar la innovació educativa als centres.
- Dotar als docents d'una xarxa entre els centres que propiciï l'aprenentatge compartit com a motor del canvi.
- Preservar l'impuls i retroalimentar les actuacions desplegades.
- Proporcionar eines i recursos que ajudin a mantenir l'esperit del canvi i la millora educativa.

L'experiència d'indagació a Franciscanes Poblenou

Concretament, l'escola Franciscanes Poblenou va gestionar l'acció per al canvi de millora recorrent les fases de l'espiral: analitzar, enfocar, intuir, aprendre, passar a l'acció i comprovar.

El procés va contemplar el següents estadis:

Constitució d'una comunitat d'indagació formada per la coordinadora d'Educació Infantil i Primària, a la vegada coordinadora de la comunitat d'indagació, la direcció de la unificació de la institució educativa Franciscanes, la directora pedagògica, la Cap d'estudis d'Infantil i Primària i tutora de 6è de Primària i la Cap d'estudis d'educació Secundària Obligatòria.

Fase 1: Analitzem.

Recollim la informació que permet tenir dades fonamentades per orientar la recerca. Identifiquem el punt de partida i dissenyem els instruments (qüestionaris en format de Google per a cada sector d'anàlisi: famílies, alumnat i professorat) que permetran analitzar les dades obtingudes.

Fase 2: Enfoquem.

Utilitzem la informació de l'anàlisi, atenent les evidències recollides, per identificar l'àrea en què desitgem centrar l'àmbit de millora. La comunitat d'indagació recull en un acta de reunió la decisió sobre el focus a treballar que és aquell que es mostra com a demandes comunes en els tres àmbits enquestats: famílies, alumnat i professorat.

Es decideix incorporar el treball cooperatiu com a metodologia que satisfà la valoració del procés d'aprenentatge per part de l'alumne, els aprenentatges competencials oferts per part del professorat i els aprenentatges significatius que demanden les famílies. La incorporació de *l'Aprenentatge entre iguals* pot satisfer els objectius de millora a l'hora que proporciona avantatges en l'atenció a la diversitat.

Fase 3: Desenvolupem una intuïció.

En una sessió conjunta compartim les opinions sobre l'àmbit d'indagació. Protagonitzem una revisió crítica de què ensenyem i com ensenyem. Es posen de relleu idees, creences i coneixements sobre l'àmbit problemàtic.

La figura dels mestres resulta cabdal en aquesta etapa del procés. L'evolució de la indagació no tindria la mateixa vitalitat i eficàcia si es desenvolupés de manera individual. La unió de llurs forces com a membres actius és el motor que avança quan cooperen per analitzar i transformar la pròpia pràctica educativa.

Fase 4: Aprenem.

Aquesta fase està orientada a aconseguir que l'equip docent incrementi el seu coneixement sobre una nova pràctica educativa. Ens disposem a compartir coneixement científic que permeti adoptar noves maneres de fer en la nostra pràctica docent entenent el propòsit de millora que poden aportar-nos. És el moment d'ampliar els elements de judici amb testimonis d'altres escoles -mobilitzat novament xarxes cooperatives- que tinguin ja l'expertesa perseguida, la qual cosa permetrà aprendre d'una altra pràctica educativa referent.

Fase 5: Planificació i Acció.

Ens proposem dur a terme els canvis metodològics a l'aula, decidim passar a l'acció de manera raonada, amb una programació que pauta la implementació controlada de les actuacions previstes.

La consecució dels objectius previstos sabem que necessiten espai i temps per a assolir-los. Un procés de canvi no es consolida en un temps curt, sinó que cal preveure diversos anys, cursos escolars, per desenvolupar-lo, posar-lo en pràctica i consolidar-lo. Per això s'habilita un temps setmanal per realitzar el seguiment, la reflexió conjunta i pautar les accions oportunes.

Caldrà també, paral·lelament, una vegada al trimestre, compartir amb el Claustre de l'escola el camí recorregut, explicar l'estat de la qüestió i difondre els avenços del canvi a fi d'estendre la motivació i fer-hi créixer la implicació.

Fase 6: Avaluació.

Per atendre els objectius marcats, resulta imperatiu dissenyar-ne l'avaluació. Serà l'instrument que permetrà evidenciar la millora obtinguda. Cal preveure els criteris d'avaluació, els indicadors del canvi, el mètode d'observació i pautar els moments d'avaluació.

Com a docents, sabem la importància de l'avaluació i del seu potencial si se'n fa un bon ús. Desplegar una avaluació formadora com a eina de retorn forma part de la clau de l'èxit com en tot procés d'ensenyament/aprenentatge.

Quan es clou el cercle de l'Espirall d'indagació, s'obren aspectes de millora que apareixen com a nous reptes de futur.

Concretament, a l'escola Franciscanes Poblenou, serà coherent estendre la metodologia cooperativa a altres àmbits d'aprenentatge de l'escola. De la mateixa manera, serà conseqüent que la resta de les etapes educatives del centre incorporin la metodologia cooperativa a la pràctica docent.

Propostes de millora

De la mà del quart principi de l'aprenentatge descrit per Dumont, Istance i Benavides (2010), segons el qual les diferències individuals tenen una importància cabdal, un gran repte de l'escola és saber donar resposta a les necessitats, interessos, singularitats, circumstàncies de l'individu en formació.

En l'actualitat, la formació i l'aprenentatge està a l'abast de qui té un dispositiu per utilitzar. Les noves tecnologies han propiciat que l'escola ja no sigui l'única font del saber ni l'únic indret on aprendre, sinó un node en la xarxa del coneixement.

La pervivència dels nostres projectes educatius passa per saber gestionar aquesta realitat i saber atendre les diferències de l'individu, la qual cosa ens aboca al repte de la necessària personalització de l'aprenentatge.

Valoració del procés

L'experiència viscuda i el camí de futur previst permet afirmar que incloure la indagació en la pràctica docent suposa una estratègia de superació vers la millora contínua que origina certes al mestre/a.

Indagar en la pràctica educativa permet:

1. Adquirir coneixement sobre un marc conceptual pedagògic per fonamentar la millora educativa
2. Passar de les opinions a les evidències en la dedicació docent
3. Generar el creixement internament des del centre, des de la conducta dels docents que cerquen satisfer incògnites
4. Realitzar un aprenentatge significatiu durant el procés d'indagació
5. Tenir raons per comunicar itineraris de millora
6. Disposar d'instruments per dur a terme un canvi metodològic
7. Reconèixer la necessitat de la cooperació docent i del treball en xarxa per a la millora educativa tant dels educands com dels educadors

Intuïm dificultats en l'acceptació dels canvis necessaris per a la millora educativa, però també sabem i volem entendre-les per poder-les superar.

Les escoles Franciscanes ens identifiquem amb professionals motor d'un canvi qualitatiu en les aules. Pensem que amb formació per al coneixement, amb instruments a l'abast, amb anàlisi personal i amb desig de millora contínua és possible transitar el camí de la innovació educativa que exigeixen els reptes del segle XXI. Cap, mans, múscul i cor és el que nosaltres tenim a disposició per contribuir-hi.

Referències Bibliogràfiques

- Dumont, H., Istance, D. & Benavides, F. (2010). *La naturalesa de l'aprenentatge. Utilitzar la recerca per inspirar la pràctica*. OECD.